

Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi 1

Hafta 14

Prof. Dr. Haluk SELVİ

Haftanın Hedefi:

Sivas'ta komutanlarla yapılan toplantıda Heyet-i Temsiliye'nin Ankara'ya yerleşmesi kabul edilmişti. Bu karardan sonra Heyet-i Temsiliye Ankara'ya gelmişti. Yine bu tarihlerde Osmanlı Meclis-i Mebusan'ı için seçimler yapılmaktaydı. Bu bölümde Ankara'nın merkez olarak seçilmesinin sebepleri, 1919 seçimleri ve sonuçları gibi konular ele alınarak İstanbul'un itilaf Devletleri tarafından işgali ve Meclis-i Mebusan'ın dağıtılması konuları üzerinde durulacaktır.

VI. Heyet-i Temsiliye'nin Ankara'ya Gelişi

Sivas'ta yapılan komutanlar toplantısında tartışılan konulardan birisi de Heyet-i Temsiliye'nin bundan sonra bulunacağı şehirdi. Yeni bir seçim yapılacak ve meclis İstanbul'da toplanacaktı. Burası Sivas'a çok uzaktı, Sivas haberleşme ve ulaşım imkânları yönünden de uygun değildi. Batı Anadolu yani Yunan Cephesi Sivas'a çok uzak kalıyordu; Sivas'tan bu cepheyi idare etmek imkânsızdı. Demiryolu Ankara'ya kadar uzanıyordu. Bu sebeplerle en uygun yer, Ankara olarak görülmüyordu. Komutanlar toplantısında Mustafa Kemal Paşa'nın önerisi üzerine doğu-batı, kuzey-güney kavşak noktasında bulunan Ankara uygun yer olarak seçilmişti. Ayrıca Ankara'da millî cemiyetler güçlü bir durumda idi.

18 Aralık 1919'da Sivas'tan ayrılan Mustafa Kemal Paşa Kayseri – Mucur – Kırşehir yolunu takip ederek 27 Aralık 1919 günü Ankara'ya vardı. Ankara halkı, Mustafa Kemal Paşa'yı törenlerle karşıladı. Yapılan törenlerde nutuklar söylenmiş, kurbanlar kesilmiş, millî oyunlar oynanmış, dualar edilmiştir.

Maiyetiyle birlikte Ankara'daki Ziraat Mektebi'ne yerleşen Mustafa Kemal, Heyet-i Temsiliye adına burasını merkez edinmiştir. Bundan böyle Ankara Türk milleti'nin idare edildiği bir başkenttir ve millî mücadele buradan idare edilecektir.

VII. Son Osmanlı Meclis-i Mebusanı ve İstanbul'un İşgali

A. Son Osmanlı Meclis-i Mebusanı'nın Toplanması ve Misak-ı Milli'nin Kabulü

İtilaf devletleri, Mondros Mütarekesi'ni imzalayarak İstanbul hükûmeti üzerinde kontrolü ele geçirmelerinden sonra, savaşın sorumlusu İttihatçıları seçen Meclis-i Mebusan'ın görevde kalmasını istememişlerdi. Bu yüzden padişah Vahdettin'e baskı yapmışlar ve bu baskılara dayanamayan Padişah,

meclisi 21 Aralık 1918’de feshetmiştir. Osmanlı Anayasası’na göre seçimlerin dört ay içerisinde yapılarak yeni meclisin toplanması gerekiyordu. Bu şartlar altında bir seçim yapılmasının kendi aleyhlerine olacağını gören Hürriyet ve İtilaf Fırkası liderlerinin, özellikle Damat Ferit Paşa’nın baskıları, Anadolu’da bazı yerlerin işgal edilmiş olması yeni seçimlerin yapılmasını geciktirdi.

Bütün bu olumsuzluklara rağmen, Meclis-i Mebusan’ın toplanması için İstanbul’dan ve Anadolu’dan bazı çevrelerden Padişaha ve hükûmete baskı yapılmış, fakat bunlardan bir sonuç alınamamıştır.

Seçimlerin yapılarak Meclis-i Mebusan’ın tekrar açılması konusu Mustafa Kemal Paşa’nın Anadolu’ya geçerek çalışmalara başlamasıyla tekrar gündeme geldi. Bu düşünce, Amasya Protokolüyle harekete geçirildi ve 1919 yılının Aralık ayı bu seçimlerle geçti. Bu seçimler hem Anadolu’da hem de İstanbul’da Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyetinin adaylarının zaferi ile sonuçlandı. Bu zaferde Mustafa Kemal Paşa’nın rolü büyüktü. O, seçimlerden önce vilayetlere gönderdiği telgraflarda, adayların millî mücadeleye taraftar kişiler arasından seçilmesini istemişti. Bu seçimlerde Mustafa Kemal Paşa da Erzurum’dan milletvekili seçildi. Ancak İstanbul’a gitmedi. Meclis İstanbul’da 12 Ocak 1920 Pazartesi günü Padişahın beyannamesinin okunmasıyla açıldı.

Mustafa Kemal Paşa bu meclise başkan seçilmesini, mecliste Müdafaa-i Hukuk adıyla bir grubun kurulmasını ve Misâk-ı Millî’nin kabul edilmesini kendisiyle görüşen milletvekillerinden istemişti. Mustafa Kemal Paşa’nın İstanbul’a gelmeyeceği ileri sürülerek başkanlık talebi reddedildi. Ayrıca Müdafaa-i Hukuk adında bir grup da kurulmadı. Bir grup kurulmuştu fakat adı “Felâh-ı Vatan Grubu” idi.

Bu grup, Mustafa Kemal Paşa tarafından Sivas’ta hazırlanmış olan “Misâk-ı Millî” metni üzerinde 22 Ocak’ta gizli bir toplantı yaptı ve 28 Ocak’ta yapılan gizli bir toplantıda da çok az değişiklikle bu metin kabul edildi ve meclis 17 Şubat 1920’de bu kararı açıkladı. Millî And anlamına gelen Misâk-ı Millî’nin metni şu şekildedir:

1. Osmanlı Devleti’nin 30 Ekim 1918 tarihli mütareke imzalandığı tarihte düşman ordularının işgali altında bulunan Arap memleketlerinin durumunun, halkın serbestçe verecekleri oya göre belirlenmesi gereklidir. Bu mütareke hududu içinde Türk ve İslâm çoğunluğu bulunan kısımların tümü, hiçbir şekilde ayrılık kabul etmez bir bütündür.

2. Halkın oyu ile anavatana katılmış olan üç sancakta (Elviye-i Selâse; Kars, Ardahan, Batum) gerekirse halkın oyuna başvurulmasını kabul ederiz.

3. Türkiye barışına bırakılan Batı Trakya hukuki durumunun saptanması da halkın tam bir serbestlikle verecekleri oya uygun olmalıdır.

4. Hilafet merkezi ve Osmanlı Devleti'nin başkenti olan İstanbul şehriyle Marmara Denizi'nin güvenliği her türlü tehlikeden uzak olmalıdır. Bu esas kabul edilmek şartıyla Akdeniz ve Karadeniz boğazlarının dünya ticaret ve ulaşımına açılması hususunda bizimle diğer bütün ilgili devletlerin birlikte verecekleri karar geçerlidir.

5. İtilaf Devletleriyle düşmanları ve bazı ortakları arasında kararlaştırılmış olan antlaşma esasları dairesinde azınlıkların hakları, komşu memleketlerdeki Müslüman halkın aynı haktan yararlanması şartıyla tarafımızdan kabul ve temin edilecektir.

6. Millî ve iktisadî gelişmemiz imkân dairesine girmek ve daha ileri ve düzenli bir şekilde iş görmeye muvaffak olabilmek için her devlet gibi bizim de gelişmemizin sağlanması sebeplerinin temininde istiklal ve tam hürlüğe sahip olmamız hayat ve beka esasıdır. Bu sebeple siyasî, adlî, malî gelişmemize engel olan kayıtlara karşıyız. Hissemize düşecek borçlarımızın ödenmesi şartları da bu esasa aykırı olmayacaktır.

Bu metinden de anlaşılacağı üzere Misâk-ı Millî, Mustafa Kemal Paşa'nın öteden beri savunduğu fikirlerden oluşmuştu. Meclis-i Mebusan'ın bu belgeyi kabul etmesi, Osmanlı Meclisi'nin Anadolu'nun görüşlerini onaylaması anlamına gelmekteydi. Ayrıca Misâk-ı Millî'de öngörülen hedeflere hangi yolla varılacağının belirtilmemesi Mustafa Kemal Paşa'ya hareket imkânı kazandırdı.

Padişah, hükûmet ve İtilaf devletleri Meclis'in toplanması ile millî hareketin ortadan kalkacağını zannediyorlardı. Sadrazam Ali Rıza Paşa 14 Şubat 1920'de Mustafa Kemal Paşa'ya gönderdiği telgrafta, Kuvâ-yı Milliye'nin hükûmet içersinde hükûmet olduğunu ileri sürerek millî irade adına söz söylemeye yetkili makamın Meclis-i Mebusan olması gerektiğini belirtiyor ve hükûmet işlerine karışılmamasını istiyordu. Böylece Mustafa Kemal Paşa ve Heyet-i Temsiliye etkisiz hale getirilecekti. Fakat Mustafa Kemal Paşa bu yazıya karşı bir genelge yayınlayarak, barışın sağlanmasına kadar Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin ulusal emelleri savunacağını belirtti.

B. İstanbul'un İşgali ve Meclis-i Mebusan'ın Dağıtılması

Meclis-i Mebusan'ın millî iradenin bir göstergesi olan Misâk-ı Millî'yi maddeler halinde görüşerek kabul etmesi, İtilaf devletleri'nin "çok millîci" olarak niteledikleri bu meclise karşı harekete

geçmelerine sebep oldu. Bu devletler Ali Rıza Paşa'nın Kuvâ-yı Milliye'ye olan sempatisini görmüşlerdi. Bu sebeple Harbiye Nazırı Cemal Paşa ile Genelkurmay Başkanı Cevat Paşa'yı Kuvâ-yı Milliye'ye subay yollamak, silah ve para sağlamak, terhis edilen erleri Anadolu'ya göndermekle suçladılar ve bu kişilerin istifa etmelerini istediler. Bu baskılara dayanamayan Ali Rıza Paşa 3 Mart 1920'de istifa etti ve yeni hükûmeti 8 Mart'ta Salih Paşa kurdu.

Birkaç gün sonra bu gelişmeler üzerine İstanbul, Beyoğlu ve Üsküdar semtlerini işgale başlayan İngilizler, bazı yerlerde yağma ve soyguna giriştiler. 16 Mart'ta İngilizler Meclis-i Mebusan'ı basarak bazı milletvekillerini tutuklayıp Malta'ya sürdüler. Evi sarılan ve İngilizler tarafından aranan Meclis Başkanı Celalettin Arif Bey Ankara'ya kaçmak durumunda kaldı. Fedakâr telgraf memurları telgrafhane işgal edilmeden önce işgal haberini Ankara'ya, Mustafa Kemal Paşa'ya duyurdular.

Bu sırada Erzurum'da bulunan İngiliz Mütareke Heyeti Başkanı Yarbay Rawlinson ve 20 kadar İngiliz, XV. Kolordu Kumandanı Kazım Karabekir tarafından resmen tutuklandı. Bu İstanbul'un işgaline karşı gösterilen bir tepki idi.

İşgalin hemen sonrasında, Mustafa Kemal Paşa İtilaf devletleri'nin İstanbul'daki temsilcilerine, Birleşik Amerika siyasî temsilcilerine, tarafsız devletlerin dışişleri bakanlıklarına, Fransa, İngiltere ve İtalya parlamentolarına birer protesto gönderdi. İstanbul'u işgal etmenin "XX. yüzyılın medeniyet ve insanlığın kutsal saydığı bütün esaslara, hürriyet, milliyet ve vatan duygusu gibi bugünün insan topluluklarına esas olan prensiplere vurulmuş bir darbe" olduğunu belirtti. Vali ve komutanlara gönderdiği telgrafla da, İstanbul'un işgalinin bu devletler nezdinde protesto edilmesini istedi.

Son Osmanlı Meclis-i Mebusanı, 18 Mart 1920 günü, mebusluk görevinin güven içinde yapılması mümkün oluncaya kadar meclis görüşmelerinin yapılmamasını kararlaştırarak toplantıları erteledi. Mustafa Kemal Paşa'nın emrine uyularak Anadolu'nun İstanbul hükûmeti ile her türlü yazışması yasaklandı, ayrıca vergilerin bundan böyle Ankara'ya gönderilmesi istendi. 20 Mart'tan itibaren İstanbul'un Anadolu ile resmî olarak ilgisi kalmamıştır.

Mustafa Kemal Paşa 19 Mart 1920 tarihli genelgesi ile millet işlerini yürütmek üzere Ankara'da olağanüstü yetkilere sahip bir meclisin toplanması için hazırlık yapılması yolunda talimatlar verdi. İstanbul'da bulunan milletvekillerinin de Ankara'ya gelmeleri istendi.